

Nr 24.

Ankom till riksdagens kansli den 20 april 1934 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående viss ändring i fattigvårdslagens bestämmelser rörande hemortsrätt.

Andra lagutskottet har till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 248 i första kammaren av herr *Berg, Robert*, och nr 450 i andra kammaren av herr *Lövgren*.

I motionerna, vilka äro likalydande, har hemställts, att riksdagen ville för sin del besluta att till 45 § i lagen den 14 juni 1918 om fattigvården foga ett stycke av följande lydelse:

»För dem av krigsmanskapet eller av de vid kronans varv eller verkstäder anställda arbetare eller hantverkare, vilka endast till följd av tjänsten mantalsskrivas å tjänstgöringsorten, gäller ej denna mantalsskrivning till bestämmande av deras hemortsrätt».

Beträffande de skäl, som ligga till grund för berörda hemställan, får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till motionerna.

I § 26 i *förordningen den 9 juni 1871 angående fattigvården* fanns, såsom i motionerna framhållits, ett stadgande av samma innehåll som det av motionärerna föreslagna. I § 31 i samma förordning stadgades, att om någon av manskapet vid värvad trupp inom armén eller vid annan avdelning av sjöförsvaret än båtsmanshållet eller någon vid kronans varv eller verkstad anställd arbetare eller hantverkare inom ett år efter avskedstagandet befunnits vara av ålderdom eller ock av kropps- eller sinnessjukdom, vanförhet eller lyte, som under tjänstetiden ådragits, försatt i så nödställd belägenhet, att fattigvård enligt § 1 (obligatorisk fattigvård) måst lämnas honom, finge vederbörande fattigvårdssamhälle av staten ersättning för fattigvården samt för eventuell hemsändnings- eller begravningskostnad. Samma lag gällde, då fattigvård enligt § 1 lämnats hustru eller minderårigt barn, under det mannen eller fadern kvarstått i sådan tjänst, som ovan nämnts, eller inom ett år efter hans under tjänstetiden inträffade död eller inom samma tid efter det han fått avsked från tjänsten, i sistnämnda fall dock endast om mannen eller fadern till följd av ovan uppgivet förhållande enligt § 1 själv varit i åtnjutande av fattigvård.

I sitt den 19 februari 1915 avgivna betänkande med förslag till lag om fattigvården anförde *fattigvårdslagstiftningskommittén* beträffande berörda stadgande i § 26 i 1871 års förordning:

Kommittén har ej ansett det behöfligt att vidare behålla denna undantagsbestämmelse. Vad särskilt de vid kronans varv och verkstäder anställda arbetare och hantverkare vidkommer, synas dessa i allmänhet vinna enahanda samhörighet med den kommun, där varvet eller verkstaden är belägen, som arbetare vid enskilda industriella anläggningar. Även det stamanställda manskapets bosättning å förläggningssorten torde vara av sådan beskaffenhet, att dessa personer rätteligen höra detta samhälle till.

Vid framläggande av proposition med förslag till lag om fattigvården, nr 135, till 1918 års riksdag yttrade föredragande departementschefen, statsrådet Schotte, att vad kommittén sålunda föreslagit ej föranlett anmärkning i de utlåtanden, som avgivits över kommitténs förslag, och syntes departementschefen böra godtagas.

Särskilda utskottet, som till behandling förehade nämnda proposition, hade ingen erinran mot departementschefens uttalande.

Enligt 1918 års lag om fattigvården utgör, som regel, varje socken på landet samt varje stad eller köping, som har egen kommunalförvaltning, ett fattigvårdssamhälle, som har att för sig ordna sin fattigvård (5 §). Enligt 45 § i nämnda lag skall svensk medborgare med vissa undantag anses hava hemortsrätt i det fattigvårdssamhälle, inom vilket han senast varit mantalsskriven utan att hava under det år, som mantalsskrivningen avser, kommit i åtnjutande av fattigvård, som utövar inverkan på förvärv av hemortsrätt. En redogörelse för fattigvårdslagens bestämmelser om hemortsrätt och fattigvårdssamhällenas inbördes ersättningsskyldighet lämnas i utskottets förut avgivna utlåtande nr 23, och tillåter sig utskottet hänvisa till detta.

Det fast anställda manskapet vid försvarsväsendet utgöres vid armén och flygvapnet av furirer 1. och 2. klassen, korpraler (konstaplar), vicekorpraler och meniga samt vid marinen av flaggkorpraler, underofficerskorpraler, korpraler (högbåtsmän) och meniga.

Enligt kungl. kungörelsen den 24 mars 1916 angående antagande och avskedande av volontär (fast anställt manskap) vid armén, med undantag av musikvolontär (S. F. S. 146/1916, ändrad 832/1919 och 446/1926), skall tiden för den första anställningen som volontär som regel bestämmas, enligt vederbörande regementschefs beprövande, till 2, 3 eller 4 år, räknat från den 1 nästföljande november. Förnyat tjänsteavtal får träffas på tid från omkring $\frac{1}{2}$ till högst 2 år. Volontär må icke bibehållas i volontäranställning längre än till den 1 november det år, under vilket menig volontär uppnått 28 år och underbefäl av manskapet 34 år. Avsked före utgången av bestämd

anställningstid meddelas av vederbörande regementschef. Sådant avsked kan meddelas utan ansökan, bland annat, då vederbörande visat sig olämplig för utbildning till underbefäl, samt efter ansökan på grund av särskilda omständigheter. Utan tvingande skäl må avsked efter ansökan dock icke beviljas volontär, innan han innehaft volontäranställning i minst 2 år. Beträffande antagande och avskedande av sjukvårdsmanskap, vapenhantverksmanskap, hantverksmanskap vid artilleriet samt hovslagarmanskap ävensom beträffande antagande av underbefäl vid intendenturkåren gälla utöver de i kungörelsen meddelade bestämmelserna vissa i särskilda avseenden givna föreskrifter.

Enligt *kungl. kungörelsen den 5 juni 1931 angående antagning av manskap vid marinen* (S. F. S. 218/1931) anställs sådant manskap medelst kontrakt för en tid, som med vissa undantag utgör vid sjömanskåren minst 4 år och vid kustartilleriet minst 3 år. Den, som förut tillhört sjömanskåren eller varit stamanställd vid kustartilleriet, må dock anställas för kortare tid än nyss nämnts, dock minst ett år. Beträffande flottans skeppsgossekår och musikelever vid flottan och kustartilleriet gälla särskilda bestämmelser. I fråga om avsked gälla för marinens manskap i huvudsak samma bestämmelser som för arméns manskap.

Manskap vid flygvapnet anställs enligt *kungl. kungörelsen den 29 september 1933 angående inträde vid, befordran inom och avgång från flygvapnet* (S. F. S. 565/1933) av vederbörande kårchef genom kontrakt. Anställningstiden utgör med vissa undantag 3 eller 4 år. Den, som önskar kvarbli i tjänst, sedan avtalad anställningstid utgått, kan efter kårchefens beprövande erhålla förlängd anställning, varje gång omfattande en tid av 1 eller 2 år. Manskap vid flygvapnet må icke bibehållas i anställning längre än till den 1 november det år, under vilket vederbörande fyller 30 år, eller, i fråga om underbefäl, 34 år. Avsked före utgången av avtalad anställningstid kan meddelas under i stort sett samma omständigheter som vid armén och marinen.

Den s. k. *civilanställningskommittén*, vilken tillsatts enligt bemyndigande av Kungl. Maj:t den 25 oktober 1929 för att inom försvarsdepartementet biträda vid handläggning av frågor angående civilanställning för avskedat militärmanskap, har verkställt bearbetning av vissa till kommittén överlämnade uppgifter angående under tiden den 1 november 1932—31 oktober 1933 — beträffande armén allenast tiden den 1 februari—31 oktober 1933 — avskedade beställningshavare av det fast anställda manskapet samt upprättat vissa sammanställningar av ifrågavarande uppgifter. Av de av kommittén sammanställda uppgifterna framgår, att av det fast anställda manskapet vid armén, marinen och flygvapnet, utgörande 10 452 personer, 1 921 personer eller cirka 18 % avskedats under den tid, som berörda uppgifter avse. Kommittén beräknade, att åtminstone ett hundratal be-

ställningshavare avgått ur arméns tjänst under tiden den 1 november 1932—31 januari 1933. Det sammanlagda antalet avskedade beställningshavare utgjorde enligt kommittén i genomsnitt över 2 000 per år. Av ovan nämnda 1 921 avskedade beställningshavare hade 94 tjänstgjort minst 10 år, 409 därunder men minst 5 år, 324 4 år, 543 3 år, 261 2 år, 246 1 år samt 44 under 1 år. Av de avskedade hade 551 personer sin försörjning ordnad.

Inom försvarsväsendet sysselsättes *civilpersonal i arbetarställning* i betydande utsträckning. Enligt vad utskottet inhämtat uppgår antalet civila arbetare för närvarande till omkring 6 000. Dessa äro fördelade på ett stort antal verkstäder och inrättningar inom olika förvaltningsområden såsom gevärsfaktoriet i Eskilstuna, ammunitions- och krutfabriker, varven i Karlskrona och Stockholm, verkstäder av olika slag, bagerier m. m. De allmänna grunderna för arbetarnas anställning samt arbetsvillkor regleras numera till betydande del av kollektivavtal, träffade mellan vederbörande militära myndigheter och Försvarsverkens Civila personals förbund. Förhandlingar pågå om den kollektiva avtalsformens tillämpning i vidsträcktare omfattning vid försvarsverken. Enligt dessa kollektivavtal äro arbetarna anställda tills vidare med i allmänhet 14 dagars uppsägningstid. Arbetstillgången vid försvarsverken torde vara mycket jämn. Enligt en inom socialstyrelsen utarbetad statistisk redogörelse, vilken år 1927 utgivits i serien »Socialstatistik» under titeln »Löneförhållandena för försvarsväsendets civila arbetare och med dessa jämförliga arbetargrupper i enskild tjänst», uppgick antalet arbetare vid försvarsverken, som under år 1925 varit i tjänst hela eller större delen av året (minst 48 veckor) till 5 241 av 6 246 redovisade arbetare, motsvarande cirka 84 %. Av en i samma utredning intagen tablå över försvarsväsendets arbetare, fördelade efter anställningstidens längd, framgår, att medelanställningstiden för i tablån upptagna 6 228 arbetare utgjorde 8,4 år. Två tredjedelar av dessa arbetare hade en anställningstid av 5 år eller däröver, drygt två femtedelar hade varit anställda minst 10 år och omkring en sjättedel hade arbetat minst 20 år på samma arbetsplats. Arbetarnas medelålder var enligt denna utredning 38,6 år.

Enligt uppgift från generalfälttygmästarens expedition utgjorde arbetspersonalen vid artilleriets fabriker och tyganstalter den 1 mars 1934 796 personer. Av dessa hade 45 anställts under åren 1888—1900, 100 under åren 1901—1910, 286 under åren 1911—1920, 196 under åren 1921—1925, 72 under åren 1926—1930, 37 år 1931, 47 år 1932, 11 år 1933 samt 2 år 1934. Ej mindre än cirka 79 % av dessa arbetare hade följaktligen vunnit anställning före 1925 års utgång.

Utskottet.

Av den ovanstående utredningen framgår, att de vid försvarsväsendets varv, verkstäder och andra inrättningar anställda arbetarna i regel en följd av år äro knutna till vederbörande företag. Såsom redan fattigvårdslag-

stiftningskommittén framhållit, synas dessa arbetare vinna enahanda faktiska samhörighet med den kommun, där vederbörande företag finnes, som de i enskild tjänst anställda arbetarna. Med hänsyn härtill synes det utskottet olämpligt att i fattigvårdslagen intaga ett stadgande, varigenom dessa kronoarbetare skulle komma att intaga en särställning i hemortsrätts-hänseende.

Även den övervägande delen av det fast anställda manskapet inom försvarsväsendet vistas i regel ett flertal år inom den kommun, där berörda personal har sin tjänstgöring förlagd. Det synes därför utskottet naturligare, att hemortsrätt för dessa anställda enligt nu gällande bestämmelser får förvärvas i förläggningssorten, där manskapet mantalsskrives, uppbär lön, betalar skatt och utövar sina medborgerliga rättigheter, än att den i enlighet med motionärernas förslag bibehålles i den förutvarande hemortskommunen, till vilken den stamanställde i ett mycket stort antal fall säkerligen aldrig kommer att återvända för stadigvarande bosättning. För de stamanställda torde de nu gällande hemortsrättsbestämmelserna icke medföra några betydande olägenheter. De kommuner, där de stamanställda utövat sin tjänst och förvärvat hemortsrätt, kunna visserligen i åtskilliga fall tänkas bli betungade med utgifter för fattigvård åt f. d. stamanställda och deras familjer, men denna olägenhet torde uppvägas av den förmån, som det i regel innebär för en kommun att vara förläggningssort för ett regemente eller annan militär enhet. Några särskilda hemortsrättsbestämmelser beträffande ifrågavarande manskap synas därför för närvarande icke påkallade.

Utskottet vill tillika framhålla, att en lagändring i överensstämmelse med den av motionärerna gjorda hemställan torde komma att öka statens kostnader för fattigvården. I 60 § 2 mom. fattigvårdslagen stadgas, att om en person, efter det han fyllt sexton men innan han fyllt sextio år, jämte de personer, beträffande vilka i 49 § 2 mom. samma lag sägs, att dem tilldelad fattigvård inverkar på hans förvärv av hemortsrätt, oavbrutet under minst tre år vistats utom det fattigvårdssamhälle, varest han har hemortsrätt, utan att under denna tid hava av samhället åtnjutit fattigvård, äger samhället att av staten erhålla gottgörelse för fattigvård enligt 1 §, som samhället efter utgången av samma tid fått bekosta för någon av dem. Dylik gottgörelse utgår dock endast, om fattigvården meddelats, innan någon av ifrågavarande personer återvänt till samhället eller omedelbart därefter. Den föreslagna lagändringen skulle otvivelaktigt komma att medföra en ökning i antalet av de fall, då rätt till ersättning av staten jämlikt 60 § 2 mom. fattigvårdslagen föreligger.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 20 april 1934.

På andra lagutskottets vägnar:

K. G. WESTMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *K. G. Westman, Linder, Frändén**, *Sam Larsson**, *Gustaf Tamm**, *P. Sandström, Norman* och *Forslund**;

från andra kammaren: herrar *Magnusson* i Kalmar, *Hage, Johanson* i Hallagården, *Holmström** och *Sandström* i Nyland, fru *Nordgren* samt herrar *Lindberg* i Stockholm och *Sandberg*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Hage* och *Lindberg* i Stockholm, vilka yrkat, att utskottet måtte föreslå riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande lämpligheten av ändrade bestämmelser om hemortsrätt för dem av krigsmanskapet eller av de vid kronans varv och verkstäder anställda arbetare eller hantverkare, vilka endast till följd av tjänsten mantalsskrivas å tjänstgöringsorten.
